

тів в експортному спрямуванні економіки; обраних внутрішніх і зовнішніх стратегій, сегментів ринку тощо. Крім того, оцінку результативності використання потенціалу інноваційного розвитку національного господарства та його галузей через рівень конкурентоспроможності та конкурентостійкості слід здійснювати з позиції системної цілісності та програмно-цільового підходу (що передбачає орієнтацію на фінансово-економічну стійкість, кінцеву продукцію, стратегії, мету).

Література:

1. Лукінов І.І. Стратегія і механізми пореформеного розвитку національного АПК [Текст] / І.І. Лукінов // Економіка АПК. - 2002. - №8. - С.6-10.
2. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України / Н.М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с.
3. Федулова Л. І. Розвиток національної інноваційної системи України / Л. І. Федулова, М. Т. Пашута // Економіка України. – 2005. – № 4 (521). – С. 35-47.

УДК 338.585:65.012.34:636.085

КЛАСИФІКАЦІЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ І ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ У КОРМОВИРОБНИЦТВІ

*Демиденко Л. М., к. е. н.,
Полтавська державна аграрна академія*

Запропоновано класифікацію трансакційних витрат у кормовиробництві та визначено їх взаємозв'язок із логістичними витратами.

It is offered the classification of transaction costs in fodder production and determined their interconnection with logistic costs.

Постановка проблеми. Система ринкових відносин в Україні спрямована на кардинальні зміни в розвитку продуктивних сил, стабілізацію та розвиток всіх галузей агропромислового комплексу, досягнення системного й ефективного функціонування сільськогосподарського виробництва для задоволення потреб населення в продуктах харчування вітчизняного виробництва та нарощування експортного потенціалу аграрної продукції.

Провідна роль у розв'язанні цих питань належить виробництву продукції тваринництва, матеріальною основою якої є корми. Однак останніми роками ця галузь не забезпечує виробництво достатньої кількості кормів і кормового білка для повноцінної годівлі тварин, а також є недостатньо прибутковою.

Запорукою прибутковості усіх галузей агропромислового комплексу, у тому числі й кормовиробництва, є ефективне управління витратами, які різняться за своєю суттю і природою походження. Все це вимагає глибокого їх аналізу, оскільки сільське господарство об'єктивно є ключовою ланкою агропромислового комплексу, сировинною та продовольчою основою, яка забезпечує його системне функціонування.

Найбільш занепокоєння науковців, що досліджують дію витратного механізму, викликають трансакційні витрати, характерними рисами яких є всепроникаючий характер і прихована природа. Поряд із цим, сьогодні в сільському господарстві нашої держави, зокрема у кормовиробництві, немає чіткого визначення поняття та розробленої класифікації трансакційних витрат, чим і визначається актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія трансакційних витрат введена Р. Коузом, який відносив до них витрати, що виникають при використанні цінового ринкового механізму, тобто всі витрати на забезпечення процесу обміну [3, с. 214]. Він довів, що ринок не є безкоштовним координуючим механізмом і будь-яка взаємодія (трансакція) супроводжується певними витратами. Ці витрати в майбутньому отримали назву трансакційних.

На сьогоднішній день існує безліч визначень трансакційних витрат. Інколи при визначенні сутності трансакційних витрат використовують аналогію, запропоновану К. Ерроу та підтриману О. Уільямсоном і Я. Корнаї: “трансакційні витрати в економічній системі подібні феномену тертя у фізичних об’єктах” [2]. Це визначення дозволяє говорити про загальне розповсюдження трансакційних витрат у світі обмежених ресурсів, з приводу використання яких люди вступають у взаємодію. А також виділяти найбільш істотні два моменти трансакційних витрат: по-перше, неспівпадання економічних інтересів тих агентів, що взаємодіють один з одним, і, по-друге, феномен невизначеності. Враховуючи це, трансакційні витрати можна інтерпретувати як витрати з координації діяльності економічних агентів і зняття розподільного конфлікту між ними.

Згідно з дослідженнями Д. Алена, трансакційні витрати – це витрати встановлення і забезпечення прав власності [2].

Постановка завдання. Мета статті – визначити класифікацію трансакційних витрат у кормовиробництві та проаналізувати чинники, що впливають на їх величину.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських галузей, у тому числі і кормовиробництва, слід мати достовірну інформацію не тільки про ті витрати, що зумовлені технологічним процесом, але й про такі, що зумовлені суб’єктами ринкових відносин, нормативними актами та різноманітними інститутами, тобто трансакційні витрати.

Стрімка зміна цін на аграрному ринку призводить до невизначеності, що ускладнює процес прийняття рішень як виробниками, так і споживачами аграрної продукції. Саме невизначеність є однією з ключових особливостей ринку, що заважає учасникам обміну приймати раціональні рішення і призводить до високих трансакційних витрат [4].

Загальновизнаною й авторитетною є класифікація трансакційних витрат, запропонована Д. Нортом та остаточно сформульована Т. Еггертссоном. Згідно з цією класифікацією, трансакційні витрати складаються із: витрат пошуку; витрат ведення переговорів; витрат складання контракту; ви-

трат моніторингу; витрат на здійснення примусу дотримання умов контракту; витрат на захист прав власності.

На підставі досліджень О. В. Борович [1], з метою визначення впливу трансакційних витрат на ефективність функціонування кормовиробництва доцільно провести їх класифікацію, враховуючи особливості даної галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація трансакційних витрат у кормовиробництві

Класифікаційна ознака	Вид трансакційних витрат
За сутністю	– витрати з набуття прав власності; – витрати при обміні прав власності; – витрати на захист прав власності
За етапами виконання контракту	– витрати перед укладанням контракту; – витрати в процесі укладання контракту; – витрати після укладання контракту
За організаційною формою	– зовнішні витрати; – внутрішні витрати
За економічним змістом	– витрати пошуку інформації; – витрати ведення переговорів; – витрати укладання контракту; – витрати моніторингу; – витрати специфікації та захисту прав; – витрати опортуністичної поведінки; – витрати захисту від третіх осіб
За сферою виникнення	– витрати, що виникають у процесі закупівлі; – витрати, що виникають у процесі виробництва; – витрати, що виникають у процесі збуту продукції

Джерело: розробка автора з урахуванням [1]

До витрат з набуття прав та при обміні правами власності відносяться витрати, що виникають при обміні правом власності на продукцію та витрати на одержання самого права (дозволу) виготовляти та продавати продукцію кормового призначення.

Враховуючи необхідність правового забезпечення здійснюваних операцій, до витрат на захист прав власності слід віднести витрати на утримання юридичної служби підприємства та витрати на захист прав підприємства у суді в разі виникнення непорозумінь у ході виконання угоди.

Слід зазначити, що в економічній літературі здійснено класифікацію трансакційних витрат за етапами укладання угоди, згідно з якою вони поділяються на витрати до та після укладання угоди [2].

Але, на наш погляд, з метою прийняття більш детального вивчення трансакційних витрат у кормовиробництві доцільно виокремити витрати, що мають місце у процесі укладання угоди.

Витрати перед укладанням контракту – це витрати на вивчення попиту і пропозиції на комбікорми та іншу продукцію кормового призначення, на одержання та опрацювання інформації про потенційних постачальників та покупців, про ціни на ринку, про продукцію конкурентів. Оскільки кормова

продукція має обмежений термін зберігання, то обсяги її виробництва мають чітко відповідати потребам наявного поголів'я тварин у кормах. До цієї групи відносяться також всі витрати на узгодження основних умов контракту: ціни, умови постачання, умови розрахунків та інші.

Витрати в процесі укладання контракту складаються з витрат на відрядження головного зоотехніка аграрного підприємства, який здійснює узгодження рецептури необхідних комбікормів, враховуючи можливість тим самим і коригувати вартість комбікормів, витрат на відрядження працівників, які уповноважені підписувати договори з постачальниками та покупцями, а також на юридичне оформлення та послуги поручителів.

Витрати після укладання контракту включають витрати на контроль за дотриманням умов контрактів. Наприклад, з метою зменшення витрат на сплату штрафів стосовно постачання неякісних комбікормів комбікормові заводи несуть витрати на визначення якості своєї продукції, але з іншої сторони також здійснюють контроль кількості й якості одержаних матеріально-технічних ресурсів від постачальників.

За організаційною формою трансакційні витрати доцільно поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх трансакційних витрат у кормовиробництві відносяться кошти, сплачені різним фірмам та інспекціям за придбання дозволів на одержання права на виготовлення комбікормів та продаж їх іншим підприємствам. До внутрішніх трансакційних витрат відносяться витрати, пов'язані з виникненням труднощів у взаєморозумінні в процесі виробництва, нечітким розподілом завдань, подоланням опортуністичної поведінки в межах підприємства.

За економічним змістом трансакційні витрати поділяються на:

- витрати пошуку інформації (витрати часу та ресурсів на пошук інформації про потенційних продавців комбікормів та матеріально-технічних ресурсів необхідної якості та асортименту, про ціни на даний момент, а також витрати, пов'язані з асиметричністю інформації);
- витрати ведення переговорів (витрати на ведення переговорів про умови обміну, про вибір форми угоди);
- витрати укладання контракту;
- витрати моніторингу (витрати на контроль за виконанням умов контракту кожною із сторін та попередження відхилення від виконання цих умов);
- витрати специфікації та захисту прав власності (витрати на утримання судів, арбітражу; витрати часу та ресурсів, необхідних для відновлення порушених під час виконання контракту прав);
- витрати опортуністичної поведінки (витрати від недобросовісної поведінки як працівників підприємства, так і представників їх партнерів (покупців, постачальників), та витрати на утримання загальновиробничого та адміністративного апарату підприємства, які здійснюють контроль за роботою своїх підлеглих у галузі кормовиробництва);
- витрати захисту від третіх осіб (витрати на захист від претензій третіх осіб (держави, організаційної злочинності і т.д.) в частині прибутку, який

отримується в результаті успішної реалізації угоди стосовно купівлі-продажу продукції кормового призначення.

За сферою виникнення у кормовиробництві розрізняють трансакційні витрати, що виникають у процесі закупівлі, виробництва та збуту.

До трансакційних витрат, що виникають у процесі закупівель у кормовиробництві варто відносити вартість ресурсів, використаних для пошуку та оцінки торгових партнерів, проведення переговорів про умови постачання; основну та додаткову заробітну плату з відрахуваннями на соціальні заходи експедиторів та інших працівників; витрати на відрядження та переміщення працівників, зайнятих пошуком інформації про наявність комбікормів у необхідній кількості, якості, асортименті та за прийнятною ціною, а також укладанням договорів; витрати на контроль за надходженням готових комбікормів і сировини для їх виробництва; витрати на перевірку якості придбаних комбікормів та іншої продукції кормового призначення, тобто на їх лабораторний аналіз; витрати на сплату дозволів за право роботи з різними матеріально-технічними ресурсами. Наприклад, оплата за посвідчення про проходження підготовки з роботи із засобами захисту рослин і за допуск до роботи із засобами захисту рослин тощо.

До трансакційних витрат процесу виробництва кормів варто віднести не безпосередньо витрати, пов'язані з технологічним процесом кормовиробництва, а, наприклад, нараховану орендну плату за земельні паї, основні засоби та інші необоротні активи, що використовуються підприємством на умовах оренди для потреб кормовиробництва.

До витрат, що виникають у процесі збуту продукції, відносяться витрати на підписання договорів, витрати на рекламу та дослідження ринку комбікормів та матеріально-технічних ресурсів, необхідних для їх виробництва, витрати у сумі сплачених коштів за тендерну документацію, за послуги кур'єрської пошти та реєстраційний збір за проведення біржових торгів.

Оскільки логістичні витрати складаються із витрат на закупівлі, транспортування і збут, то можна зробити висновок, що вони є невід'ємною складовою трансакційних витрат. Таким чином, скорочення логістичних витрат, пов'язаних із закупівлею та збутом готових комбікормів і матеріально-технічних ресурсів, необхідних для їх виробництва, сприятиме скороченню трансакційних витрат у кормовиробництві.

Висновки. Трансакційні витрати у кормовиробництві доцільно класифікувати за: сутністю; етапами виконання контракту; організаційною формою; економічним змістом; сферою виникнення.

Оскільки логістичні витрати є складовою трансакційних витрат у кормовиробництві, тому важливою передумовою скорочення останніх є мінімізація логістичних витрат у сфері закупівель і збуту. Зокрема, цього можна досягти за рахунок:

– складання чіткого плану закупівель, що має містити наступні етапи: визначення та аналіз потреби, розрахунок кількості сировини, що замовляється; визначення керівництвом підприємства-виробника кормів методики закупівель та узгодження її з підприємством-постачальником матеріально-

технічних ресурсів; отримання й оформлення поставленої продукції; перевірка кількості й якості отриманої продукції;

– вибору та співпраці з надійними постачальниками сировини та матеріально-технічних ресурсів;

– визначення оптимальних партій закупівель на основі використання таких логістичних систем, як система управління запасами з фіксованим розміром замовлення та система управління запасами з фіксованим інтервалом часу між замовленнями тощо.

Трансакційні витрати здатні суттєво впливати на ефективність різних галузей сільського господарства, але проблема полягає у відсутності достовірних даних про трансакційні витрати. Тому розроблена класифікація трансакційних витрат у кормовиробництві стане основою для їх аналізу та пошуку шляхів і резервів їх скорочення.

Література:

1. Борович О. В. Трансакційні витрати сільськогосподарських підприємств: склад і класифікація / О. В. Борович // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. праць. – Серія “Економічна”. – 2009. – № 7. – С. 50-58.

2. Милошик В.І. Проблеми визначення трансакційних витрат / В. І. Милошик // Наукові записки. – 2000. – Том 18. – С. 46-50.

3. Шастико А. Е. Новая институциональная экономическая теория / А. Е. Шастико. - [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ТЕИС, 2002. – 59 с.

4. Литвиненко В. С. Вплив трансакційних витрат на ефективність діяльності сільськогосподарського підприємства / В. С. Литвиненко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 3. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnu/2010_154_3/10lvs.pdf.

УДК 332.64:332.74:63

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЕКСПЕРТНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Дивнич А. В., здобувач,

Полтавська державна аграрна академія

У статті досліджено тенденції використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. Розглянуто методичні підходи при здійсненні експертної грошової оцінки вартості земель сільськогосподарського призначення.

The article examines trends in agricultural land in Ukraine. Defines the methodical approaches in the implementation of expert money valuation of agricultural land.